

УДК 342.9:347

ЗНАЧЕННЯ НОРМ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА У ЗАХИСТІ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ

В.В. БАШКАТОВА, здобувач¹,

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

Розкрито сутність та наведено поняття публічного інтересу в адміністративному праві та значення норм публічного та приватного права у захисті прав та законних інтересів особи.

Публічний інтерес, права і свободи людини, розмежування, публічне та приватне право, захист інтересів.

Згідно зі ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Чинне законодавство розрізняє два види суб'єктів правових відносин: особи приватного права і особи публічного права. У цих відносинах визначально беруть участь свідомі й вольові суб'єкти, необмежені законом у правоздатності або дієздатності. Йдеться про те, що право не може регулювати дії, які не залежать від свідомої волі недієздатних осіб. Базисом, на якому сформувалося правове регулювання прав та інтересів особи, відповідно до якого такі права та інтереси потребують юридичної регламентації, є конституційні основи правопорядку.

Метою дослідження є здійснення комплексного аналізу значення норм приватного та публічного права у захисті прав та законних інтересів особи.

Дослідження доцільно розпочати з Конституції України, в якій закріплено найважливіші суб'єктивні права і свободи. Аналіз основного закону дає підстави умовно поділити основні права і свободи на: особисті (ст. ст. 27–35, 51–52); політичні (ст. ст. 36–40); економічні (ст. ст. 41–45); соціальні (ст. ст. 46–49); екологічні (ст. 50); культурні (ст. ст. 53–54) [1].

Наведений в указаних статтях Конституції перелік основних прав і свобод реалізується з найбільшою повнотою та ефективністю. Більшість із них мають абсолютний характер, тобто є не тільки невідчужуваними, а й не підлягають обмеженню. Ця група прав і свобод громадян забезпечує недопустимість посягання державних органів, громадських організацій,

---

¹ Науковий керівник – доктор юридичних наук О.П. Світличний

службових осіб на життя, здоров'я, свободу, честь і гідність людини та недопустимість свавільного позбавлення її життя.

Види захисту інтересів особи можна розглядати як у залежності від способів та форм. Стаття 16 Цивільного Кодексу України розкриває способи захисту цивільних прав та інтересів, якими можуть бути: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; відновлення становища, яке існувало до порушення; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення; припинення правовідношення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб [2].

Можливість широкого застосування судової форми захисту ґрунтується на положеннях ст. ст. 55, 124 Конституції України, рішень Конституційного Суду України щодо тлумачення положень ч. 1 та ч. 2 ст. 55 Конституції України та постанови пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 1 листопада 1996 р. № 9 [3]. Істотним етапом цього процесу стало запровадження в нашій державі системи адміністративних судів, що відображає тенденції розвитку засобів захисту прав та інтересів особи у їх відносинах з державою.

Важливу роль у захисті прав та законних інтересів особи відіграють норми приватного права. Визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб (п. 10 ст. 16 ЦК України) полягає у позбавленні у судовому порядку або іншому порядку, визначеному законом, юридичної сили винесеного рішення, вчиненої дії або зобов'язання вказаних суб'єктів владних повноважень вчинити певну дію для захисту порушеного чи/або оспореного права, необхідно віднести до адміністративного порядку захисту цивільних прав особи [2].

Важливою ланкою в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина є Конституційний Суд України. Діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, рівноправності суддів, гласності, повного і всебічного розгляду справ та обґрунтованості прийнятих ним рішень [4].

Конституційний Суд України здійснює судовий конституційний контроль та захист основ конституційного ладу, основних прав і свобод людини та громадянина, забезпечення верховенства права і прямої дії Конституції на всій території України. Одне з провідних місць у системі органів державної влади з гарантування прав та інтересів особи належить Верховній Раді України. Це пов'язано з тим, що відповідно до ст. 75 Конституції України, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України (далі – ВРУ). Яка захищає права і

свободи людини і громадянина шляхом здійснення повноважень, покладених на неї відповідно до ст. 85 Конституції. Народний депутат також уповноважений здійснювати захист прав і інтересів особи шляхом виконання покладених на нього посадових обов'язків. Як представник державної влади, народний депутат у разі порушення прав, свобод та інтересів людини та громадянина, що охороняються законом, та інших порушень законності має право на місці вимагати негайного припинення порушення або звертатися з вимогою до відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, керівників підприємств, установ та організацій припинити такі порушення. У разі порушення законності народний депутат може запитом з депутатським зверненням до відповідних посадових осіб правоохоронних органів чи органів виконавчої влади, що здійснюють державний контроль у певній галузі [5].

Стаття 17 ЦК України передбачає захист цивільних прав та інтересів Президентом України, органами державної влади, органами влади АРК або органами місцевого самоврядування. Водночас рішення, прийняте зазначеними органами щодо захисту цивільних прав та інтересів, не є перешкодою для звернення за їх захистом до суду.

Правову основу адміністративного захисту становить ст. 40 Конституції України, за якою усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. Зазначені положення Конституції знайшли свою деталізацію у Законі України «Про звернення громадян» [6], згідно зі ст. 1 якого громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою на їх порушення.

Важливою складовою адміністративного порядку є захист Президентом України цивільних прав та інтересів особи у межах повноважень, визначених Конституцією України. Такі гарантії голови держави встановлені ст. 102 та ст. 106 Основного Закону. Серед повноважень Президента України, як гаранта прав і свобод людини і громадянина, необхідно зазначити, що він скасовує акти Кабінету Міністрів України та акти Ради міністрів АРК. Президент підписує закони, прийняті ВРУ, та має право вето щодо прийнятих ВРУ законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд, у тому числі й з них, які містять цивільно-правові норми.

До адміністративного порядку захисту цивільних прав слід віднести діяльність Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), який відповідно до ст. 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості, спрямовує й координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади та виконує інші функції, визначених Конституцією та законами України, актами Президента України [7].

Згідно із ч. 3 ст. 17 ЦК України орган державної влади, орган влади АРК або орган місцевого самоврядування здійснюють захист цивільних прав та інтересів у межах, на підставах та у спосіб, що встановлені Конституцією України та законом. Забезпечення прав і та інтересів особи покладається на Верховну Раду та Раду міністрів Автономної Республіки Крим, які зобов'язані брати участь у їх забезпеченні при здійсненні своєї компетенції (п. 7 ст. 138).

Норми цивільного законодавства не розкривають альтернативні способи прав та інтересів особи. Водночас у ч. 2 ст. 15 ЦК України зазначено, що кожна особа має право на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства.

Питання забезпечення охорони прав, свобод і законних інтересів особи, відповідно до ст. 38 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», вирішують і органи місцевого самоврядування [8]. Важливою складовою охорони прав, свобод і законних інтересів особи є передбачена відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування перед юридичними і фізичними особами. Так, шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам у результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування – за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом (ст. 77 Закону).

Важливою складовою захисту прав та законних інтересів особи є захист нотаріусом. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про нотаріат» [9] нотаріат в Україні – це система органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії з метою надання їм юридичної вірогідності. Вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на нотаріусів, які працюють у державних нотаріальних конторах, державних нотаріальних архівах (державні нотаріуси) або займаються приватною нотаріальною діяльністю (приватні нотаріуси).

Нині система захисту прав особи регламентується законодавством, спрямованим на захист цивільних прав та інтересів особи. З метою забезпечення конституційних прав особа сама спроможна реалізувати свої права на захист шляхом звернення до уповноважених державою

органів публічної влади (їх посадових осіб) або до альтернативних способів вирішення приватноправових інтересів.

Головною метою при виникненні спору між сторонами завжди було бажання вирішити його якомога швидше і з найменшими втратами для себе. На жаль, судова система на сьогодні не передбачає граничних строків остаточного вирішення справи по суті (встановлюються лише строки судового розгляду справи), а система оскаржень призводить до того, що рішення щодо предмета спору може вступити в законну силу лише через кілька років після виникнення конфлікту, і увесь цей час стосунки між сторонами будуть надмірно напруженими.

Суб'єктом захисту прав та інтересів особи може виступати і Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [10]. Віднині цей інститут являє собою універсальний інструмент виявлення і сприяння усуненню порушень прав та інтересів особи.

Важливою складовою захисту прав та інтересів особи є її участь у громадських об'єднаннях. Так, відповідно до ч. 1 ст. 36 Основного Закону громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Діяльність, що визначає правові та організаційні засади реалізації права на свободу об'єднання, гарантованого Конституцією України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана ВРУ регламентована Законом України «Про громадські об'єднання» [11]. Згідно ст. 1 цього Закону громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Окрім того, відповідно до ч. 3 ст. 36 Конституції України громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності. Професійні спілки утворюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів. Усі професійні спілки мають рівні права. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» вони створюються з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки [12].

Суб'єктом захисту прав фізичних та юридичних осіб може виступати Європейський суд з прав людини, інші вітчизняні та міжнародні громадські об'єднання й організації.

Наведене свідчить, що захист прав та інтересів особи гарантується і охороняється національним та міжнародним законодавством, а також

нормами приватного та публічного права. Незважаючи на те, що система приватного та публічного права складається із різних галузей права, між публічним і приватним правом немає раз і назавжди проведених кордонів, оскільки в приватному праві присутні публічно-правові моменти, а в публічному праві – приватноправові, у тому числі й при захисті прав та інтересів особи.

Список літератури:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 1 січня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–44. – Ст. 356.
3. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>.
4. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.
5. Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 3. – Ст. 17.
6. Про звернення громадян : Закон України від 2 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
7. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 7 жовтня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 9. – Ст. 58.
8. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
9. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.
10. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 грудня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.
11. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 1. – Ст. 1.
12. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15 вересня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 45. – Ст. 397.

Раскрыта сущность и сформулировано понятие публичного интереса в административном праве та значение норм публичного и частного права в защите прав и законных интересов личности.

Публичный интерес, права и свободы человека, разграничения, публичное и частное право, защита интересов.

The sense is disclosed and the concept is defined of public interest in the administrative law and the significance of norms of public and private law in the protection of rights and legal interests of a person.

Public interest, rights and freedoms of man, differentiation, public and private law, protection of interests.

